

DOGAĐAJI KOD PODVOŽNJAKA 1968.

Govor na ponovnom otvaranju nakon 50 godina Izložbe fotografija Tomislava Peterneka "Događaji na Podvožnjaku 1968 godine"

Obnavljanje izložbe fotografija Tomislava Peterneka je prilika da se podsetimo na jedan važan društveni događaj i dobar primer uređivačke politike u Domu omladine Beograda od pre 50 godina.

Dom omladine Beograda je, kratko vreme nakon otvaranja 1964. godine, postao vrlo angažovana i uticajna ustanova u Beogradu i šire, pa je bilo prirodno da se izložba fotografija sa studentskih demonstracija održi baš u ovoj instituciji.

Povod za studentske demonstracije je bio bizaran. Svi studenti nisu mogli da uđu na koncert u salu Doma kulture na Novom Beogradu, i došlo je do nereda. Ali, odmah se zaboravilo na povod i spontano izašlo sa političkim zahtevima i željom da se demonstrira i u Beogradu. Studenti su hteli da iz Studetskog grada dođu u Beograd i nastave svoje proteste, ali ih je kod Podvožnjaka, ispod koga se tada jedino moglo u Beograd, milicija primenom sile brutalno sprečila. Milicija je dobila nalog da studenti "ne mogu u Beograd".

Tomislav Peternik, već tada afirmisani fotoreporter Večernjih novosti, snimio je tridesetak fotografija kako milicija prebija studente i ovekovečio prizore koji su pre toga bili nezamislivi. Na slikama se vidi kako milicioneri pendrecima tuku studente po licu, leđima, kako se prebijaju studenti i studentkinje koji leže na zemlji i dr, To su bile uznemirujuće i potresne scene i opravdano su izazvale revolt najvećeg dela javnosti i podstakle višednevne studentske demonstracije poznate kao "junske događaje" u Kapetan Mišinom zdanju gde se i tada nalazio Rektorat Univerziteta u Beogradu.

Sukob studenata i milicije kod Podvožnjaka je pokazao:

Prvo, da veliki broj studenata ima krupne primedbe na tadašnje društvene prilike i da ukazuju na: socijalno raslojavanje, pojavu "crvene buržoazije", kočenje razvoja od strane okoštale birokratije, privilegije funkcionera, osporavanje prava na slobodu zboru i demonstriranja, delovanje klanova na pojedinim katedrama, nedostatak istinskog samoupravljanja i druge vidove odstupanja od proklamovanih socijalističkih principa.

Drugo, nestala je iluzija da je milicija "narodna" i da se ona neće upotrebiti protiv svojih "naprednih narodnih studenata". Naprotiv, milicija je po naređenju najviših vlasti upućena na "narodne studente" i tukla ih samo zato što su hteli da demonstriraju u Beogradu.

Mislim da je sukob studenata i milicije kod Podvožnjaka izazvao iznenađenja na sve strane. Pokušaj studentskih demonstracija i brutalna represija milicije zaprepastili su: vlast, miliciju, Savez komunista, Savez studenata, medije, domaću i stranu javnost. Najveći deo društva živeo je u iluziji da u državo postoji puna kohezija i da se sve uspešnije i na opšte zadovoljstvo, razvija "samoupravni socijalizam".

Javnost verovatno interesuje, kakve su bile reakcije na postavljanje izložbe? Koliko god da je bilo prirodno da se izložba o jednom takvom događaju u kome su akteri mladi održi u Domu omladine, toliko je za nas iz Doma bilo neprirodno da se od strane funkcionera iz Saveza komunista ukazuje da je organizovanje izložbe neprijateljski čin i da se traži zatvaranje izložbe. Naš odgovor je bio, problem nije u izložbi fotografija o događaju koji se dogodio, nego je problem što u društvu postoje problemi koje nadležni ne rešavaju i što je izvedena milicija protiv studenata. Naš cilj je bio da se javnost obavesti o događaju, odbrani pravo na demonstracije i pristupi rešavanju problema na koje su studenti ukazivali. Izložba je ostala, i kao i sve izložbe u "holu" trajala 7 dana, a posetilo ju je više hiljada građana, pre svega mladih.

Politikolozi i sociolozi, ni tada, a ni sada, ne bave se političkom svešću tadašnje mlade generacije koja se u to vreme uspešno stručno osposobljavala, radila u fabrikama, stvarala umetnička dela, išla na radne akcije i koja je vaspitavana da bude aktivni čimnilac u društvu. Upravo zato, ta mlada generacija je smatrala da je obavezna, da ukaže da se suprotno od proklamacija u društvu javljaju odstupanja od socijalističkih principa

Da bi se predstavila atmosfera tog doba, treba se podsetiti na još neke značajne aktivnosti te 1968 godine u Domu omladine. Na Omladinskom univrsitetu su pod motom, "dijalogom do istine" održani ciklusi predavanja na teme: veliki filozofi, psihologija ličnosti i delo, omladina i svet, da li ćemo moći da stvorimo čoveka po želji? i dr. Na književnoj tribini se raspravljalo o poeziji Branislava Petrovića, Dragana Kolundžije, Jakova Grobarova, Slobodana Rakitića i dr. *Mladi student Ratomir Damjanović-Rale recitovao je poeziju 24 časa neprekidno.* U Galeriji je održana izložba "Nagrađeni autori sa Petog pariskog bijenala mladih". Na ovim i desetinama drugih programa okupljale su se hiljade mladih. Dom omladine je bio prepoznatljiv kao otvorena kuća i prostor za sve što je bilo novo, napredno i reprezentovalo savremeni život i zahteve mladih. Zato je i izložba fotografija Tomislava Peterneka sa Podvožnjaka morala da se nađe u Domu omladine Beograda. Uređivačka politika je podrazumevala da su u aktivnostima, a u Domu omladine Beogradu tih godina nastupali i autori koji su imali kritički pogled na našu tadašnju stvarnost.

Izložba fotografija Tomislava Peterneka je važan događaj u bogatoj praksi Doma omladine Beograda i zato joj se vraćamo i sa obnovom izložbe .

Posebno se treba zahvaliti Tomislavu Peterneku, ne samo na ispoljenoj kreativnosti u stvaranju fotografija sa dubokim porukama i kvalitetnim i autentičnim fotografijama, nego i na profesionalnoj hrabrosti i pokazanom vizionarstvu.

I danas sam ponosan na ispoljenu političku svest, obrazovni nivo, entuzijazam i rezultate tadašnjih mladih ljudi koji su bili na Podvožnjaku.

Nikola Marković bivši upravnik Doma omladine Beograda (1966-1970)